

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van het blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, komen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 14 Februari 1909. N°. 1624.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.80, voor België per jaar / 6.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar / 6.30 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / -.10. Abonneementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 8 regels / 1.30, voor elken regel meer / -.20. Aanvragen en vermelding van liefdesgeven / -.12 per regel.

Pro fege.

DERDE REEKS. (Tweede gedeelte).

Christus Koningschap en de Kerk.

XXI.

De blinden worden ziende, en de kreupelen wandelen; de melancholischen worden geresingeerd, en de dooven hooren; de dooden worden opgewekt en den armen wordt het evangelie verkondigd. Matth. 11: 5.

De derde inneming van het particulier initiatief greep plaats op het gebied der weldadigheid, gemeentelijk als het philanthropisch gebied aangeduid, en wel in den dubbel zin van zorg voor armoede en zorg voor krankheid. Ook ten deze was de Kerk in het zich kwijten van haar roeping te kort geschoten. Na zekeren tijd van afwachting en overgang, heeft toen het particulier initiatief zich opge maakt, om te doen wat der Kerke was. Deze actie sloeg allengs over in den bewuststen toelief van alle philanthropische taak de Kerk te ont-heffen, en ten slotte zich onbekwaam ge-voelende, om deze reusachtige taak geheel over te nemen, schoof men toen allengs naar de Overheid toe, wat men aan de Kerk niet langer toevertrouwde. Het optreden van het particulier initiatief had hier alzo veel bedenkelijker gevolgen dan bij den Zondags-arbeid en bij het Zondagschoolwezen. Eerst bedoelende de Kerk te hulp te komen, heeft men al spoedig getracht de philan-thropie van de Kerk af te scheiden, en ten slotte in de Overheid een nieuwe macht opgeroepen, aan wie men de voor particu-lieren te moeilijke taak, zou kunnen overdragen. Het antichristelike maakte alom gebruik van de achterlijkheid der Kerk, om het heilig gebied der weldadigheid van haar los te maken en voor het burgerlijk bestuur te annexeren. Ook hiermee nu werd aan den eisch van Christus Koningschap te kort gedaan; ook hier moet op eerscher-stel voor onzen Koning worden aangedron-gen; ook op dit terrein moet de Kerk zich weer van haar verplichting jegens haar Koning bewust worden; en daarom eischt de orde van ons betoog, dat we ook het verband tusschen Christus Koningschap over zijn Kerk en de alzijdige philantropie kortelijc in het licht stellen.

Onze Koning is de Christus Consolator beide op geestelijk en stoffelijk gebied. De zonde kwam niet alleen, maar bracht in haar noodwendigen nasleep de menscheijke ellende met zich. Christus moest derhalve, om 't werk des satans te verbreken, den toe-stand dien de zonde in het leven riep, van twee kanten tegelijk aangrijpen. Hij moest een dam opwerpen niet alleen tegen de zonde, maar ook tegen de ellende. Feitelijke zien we dan ook, dat Jezus, bij zijn optreden, niet alleen geestelijke redding poogt te brengen, maar zich tegelijk, en tot het einde, toe ook keert tegen de menscheijke ellende. Hij spijgt de duizenden, hij geneest de kranken, de blinden worden ziende, de stommen spreken, en de dooden worden opgewekt. En zoo weinig was dit ingrijpen in de menscheijke ellende hem bijnaak, dat, toen Johannes de Dooper onderzoek deed naar zijn Messiaschap, Jezus de afgezanten niet liet berichten: „Ik verkondig het Evangelie en genees bovendien vele kranken,“ maar heel anders; eerst, dat „de blinden ziende werden, de kreupelen wan-delen, de melancholischen geresingeerd werden, de dooven hoorden en de dooden werden opgewekt,“ en daarna, en alzo eerst in de tweede plaats, dat „de armen het Evangelie verkondigd werd.“ Natuurlijk mag hieruit niet worden afgeleid, dat het Evangelie voor Jezus eerst van tweede orde was. Het geestelijke is en blijft ulti-maard uitgangspunt, maar Jezus doet dan toch door de vooropstelling van de stuiting der ellende uitkomen, dat we aan zijn eere te kort doen, zoo we in hem eeniglijk den prediker van het Evangelie eeren; en dat we hem dan eerst de eere geven die hem toekomt, zoo we beiden, en de redding van de zonde, en de redding van stoffelijke ellende, in hem bewonderen. Het één mag om het andere niet worden achtergesteld. Beiden hooren bijeen. Eerst zoo ge op beide samen let, verstaat ge den Christus Consolator in zijn volheid. En dan heeft altoos de redding uit stoffelijke ellende dit voor, dat de hooge majesteit des Heeren nog sterker in deze „werken,“ die de Vader hem te doen gaf, dan in de prediking van het Evangelie uitkwam. Het Evangelie prediken deed ook Johannes de Dooper, maar Johannes heeft geen wonderen der redding gedaan. En steeds, als Jezus op het getuigenis van zijn Vader zich beriep, verwees hij stelselmatig naar de „werken,“ d. i. naar de wonderen die hij

deed; en deze droegen bijna alle steeds het philanthropisch karakter, in den zin waarin ook wij gewoon zijn van philantropie te gewagen.

Ook bij de uitzending van zijn jongeren, waarvan we in Matth. 10 het bericht vin-den, treedt aanstands weer het dubbel ka-rakter van het Verlossingswerk op den voorgrond. Ook zij worden uitgezonden, volstrekt niet alleen om het Evangelie te prediken, maar wel ter dege ook om de booze geesten uit te werpen en de kranken te genezen. En als Jezus ten hemel is ge-varen, en de discipelen voor het eerst in hua apostolisch karakter optreden, wordt ons aanstands weer verhaald, niet alleen van hun prediking, maar evenzoo van hun optreden ter genezing van kranken, uitwerping van booze geesten, en opwek-king van dooden. Zelfs onder de gaven waarvan Paulus zegt, dat ze door onzen Koning in zijn Kerk werden uitgedeeld, ver-meldt de apostel uitdrukkelijk ook „de gave van gezondmaking.“ In zooverre hieruit nu door sommigen is afgeleid, dat deze bijzondere geneesgave steeds het leven der Kerk verzellen moest, en dat de echte Kerk steeds daaraan, al den loop der eeuwen door, zou moeten herkend worden, of ze deze gave nog bezat of miste, is men zeer stellig op het dwaalspoor geleid. Bij Jezus en zijn apostelen toch is sprake van een buiten-gewone gave ter stuiting van menscheijke ellende, die steeds aanwezig was, en zich voortdurend openbaarde. Ware dit nu zóó te verstaan, dat de gave der wonderen gezond-making, in dien breeden zin, aan de echte Kerk eigen zou blijven, dan zou steeds elk dienaar van Christus Kerk met deze gave begiftigd moeten zijn, en zou elk predikant of geestelijke de echiheid van zijn ambt door het doen van wonderen hebben te bevesti-gen. Dit intusschen beweert niet één enkele Kerk. Hoogstens houdt men staande, dat in den loop der eeuwen, nu en dan, enkele mannen en vrouwen zijn opgestaan, die deze gave bezaten, en voorts dat plaatse-lijke, aan enkele oorden, het voorrecht verleend is om deze wonderen te doen schitteren. Wat hiervan aan is, laten we nu in het midden. Bij zijn oordeel hierover heeft men evenzeer tegen te grootte lichtgelovigheid, als tegen vooraf beslissende ongelovigheid op zijn hoede te zijn. Reeds psychologisch moet veel in dit opzicht worden toegegeven. Maar zooveel blijkt dan toch, dat niet één Kerk thans beweren durft, dat de gaveder gezondmaking, op gelijken voet als in het apostolische tijdperk, ook nu elk optreden van de Kerk van Christus in steden en dorpen verzelt. Verandering, dat ontken-t niemand, is ingetreden. Een zeer groote verandering zelfs. Zoolang de bijzondere Openbaring grondlegend aaniield, zien we deze Openbaring steeds betuigd door het wonder. Maar die bijzondere Open-baring is ten slotte afgesloten. Ze is vol-tooid. Ze heeft een einde genomen. En daarna is het buitengewone in het gewone overgegaan, en is een toestand ingetreden, die voor de Kerk van Christus als de nor-male te erkennen is.

Doch hieruit volgt in het minst niet, dat deswege de werkzaamheid der Kerk alnu gehalveerd zou zijn, en dat zij zich op het geestelijk gebied had terug te trekken. Zonde en ellende te bestrijden, bleef voor als na haar hooge roeping. Ze moet het beid van den Christus blijven voortzetten. Trad Jezus nu steeds op in de dubbele hoedanig-heid van Redder van zonde en Redder van ellende, dan lag het in den aard der zaak, dat ook de Kerk van Christus steeds dit dubbel karakter vertoonen moest. Bestaat nu de gewone bestrijding van de mensche-lijke ellende daarin, dat de hongerigen brood ontvangen en de kranken door den medicijn-meester genezen worden, dan volgt hieruit, dat op de Kerk, zoodra haar normale loop begon, de plicht rustte, om ten eerste het Evangelie te verkondigen, ten tweede in den nood der armen te voorzien, en ten derde hulp te bieden aan de kranken. Reeds in het Nieuwe Testament zien we dan ook, hoe de apostelen niet alleen opzieners aanstelden aan wie zij de taak oplegden, om het Evangelie te prediken en geestelijke tucht over de leden der Kerk uit te oefenen, maar dat ze ook het Diaconaat in het leven riepen, en hiermee te kennen gaven, dat de Kerk in haar ambten niet alleen berekend moest zijn op geestelijke, maar wel ter dege ook op de stoffelijke voorziening in den nood van de gemeente. Vooral in Kerken, waar de apostelen zelve niet langer werken konden, maar de zorg voor de ge-meente aan anderen hadden over te geven, neemt dit Diaconaat dan ook vasteren vorm aan.

Toch heeft de Kerk dit tweede ambt deels laten verlopen, deels niet ernstig

opgevat. Eerst verliep het, en eeuwen lang is het Diaconaat, als ambt voor de stoffe-lijke verzorging der gemeente, zelfs geheel ten onder gegaan. Iets wat volstrekt niet zeggen wil, dat men toen de armen verwaarloosde, en naar de armen niet omzag. Integendeel, in grooten getale zijn onder kerkelijke leiding ook in de middeleeuwen allerlei stichtingen in het leven geroepen om in den nood te voorzien, en geheele orden van mannen en vrouwen hebben zich eeuw na eeuw aan de voorziening in den nood der armen en der kranken gewijd. Alleen maar, het Diaconaat als ambt had een geheel andere betekenis verkregen, was geheel geestelijk genomen, en de verzorgers der armen en der kranken stonden geheel buiten het ambt. In haar ambten had de Kerk zich verarmd, zich als een uitsluitend geestelijk instituut aandienend, en de zorg voor armen en kranken wel niet verwaarloosd, maar buiten het lichaam der Kerk gesloten, en als een aanhangsel der Kerk tot ontwikkeling gebracht. In de dagen der Reformatie is men hierop slechts ten deele teruggekomen. In de Anglicaansche Kerk bleef het Diaconaat geestelijk van aard, en ook in de Lutherse Kerk ontloofde het zich niet. En alleen die Kerken die in Calvijn's geest tot reformatie kwamen, hebben het Diaconaat als ambt voor de stoffelijke verzorging der gemeente in eere hersteld. Ook in ons land trad in de Gereformeerde Kerken van oudsher het Diaconale ambt waren in zijn oude eere op.

Deze achteruitzetting van het Diaconaat, en dit geheel secundair maken van de verzorging van armen en kranken had de eere van Christus Koningschap in zijn Kerk op gevoelige wijze aangetast. Het gaf aan de Kerk een te eenzijdig geestelijk karakter, en is oorzaak geworden van die spirituele overdrifving, die vanzelf opkomen, zoo de eenheid tusschen lichaam en ziel uit het oog wordt verloren. Door de in eere herstelling van het Diaconaat hebben de Gereformeerde Kerken dan ook onge-twijfeld een kostelijk werk verricht en de eere van Christus Koningschap in zijn Kerk verhoogd. Maar hoe goed ook hier de inzet was, de consequentie bleef uit. Dat een opleiding noodig was voor een Dienaar des Woord begreep men, maar dat ook de ambtelijke waarneming van het Diaconaat voorbereiding eischte, werd niet ingezien. Een usantie van eeuwen had er nu eenmaal toe geleid, dat de philantropie verlopen was in „bedeeling“ der armen, en in het op-nemen van kranken en wezen in Gods-huizen. En daar bij de vermenging van Staat en Kerk, de Christelijke Overheid weelsins de zorg voor de hospitalen en Godshuizen had op zich genomen, deed het nieuw ingestelde Diaconaat weinig anders dan de armen der gemeente bedelen voor zoover er geld in kas was, en voorts zijn hulp verleenen inzake weeshuizen, hospitalen en huizen voor bejaarden. Door deze oppervlakkige opvatting verliep dit ambt al spoedig in een geheel werktuigelijk financieel innem en uitgeven van gelden. Er zat geen studie, er zat geen hoogere opvatting, er zat geen heilige beriseling in. In enkele groote steden deed men iets meer, omdat men over rijker fondsen beschikte, maar in verreweg het grooter aantal der Kerken was de diaken een man die in de kerk collecteerde, de geinde gelden administreerde en ze voorts aan de zeer armen uitdeelde. Vandaar dat toen particu-lieren zich deze teedere aangelegenheid heb-ben aange trokken, op veel breeder schaal de philantropie geheel buiten de Kerk om tot ontwikkeling poogden te brengen, en hierbij een onderzoek instelden en een toezicht oefenden, dat de laksheid der Diaconie geheel beschaamde.

Bovendien wreekte zich hier vooral het onhoudbaar karakter der Volkskerk in de groote steden. Waar in een Kerk met twee honderdduizend leden ten hoogste nog een twintigduizend geregeld ter kerk gingen, alom al spoedig de collecte derwijs, en nam het getal der te bedelen personen in die mate toe, dat de dusgenaamde bedeeling tot een minimum afdaalde en geheel ontoe-rekend werd, om in den wezenlijken nood te voorzien. Van daar dat toen door de particu-liere philantropie, die evenmin tegen den klimmenden nood was opgewassen, hulp bij de Overheid is gezocht, en een burgerlijk armbestuur opgetreden, dat almeer de zorg overnam, die principieel op de Kerk van Christus rustte. En zoo is er thans zelfs op politiek gebied een richting aan het woord gekomen, die de verzorging van armen en kranken geheel onder de hooghheid van den Staat wil brengen; die aan de Kerken hoogstens vergunt, om even als een particulier, onder de hooghheid van den Staat aan dit werk deel te nemen; maar die dan toch feitelijk

aan de Kerk van Christus aanzet, dat niet aan haar, maar aan den Staat de eere toe-komt, om in den nood der menscheijke ellende te voorzien, en dat de Staat dit doen zal uit de publieke kassen.

Daartegen nu komt intusschen steeds sterker protest op. De Kerken beginnen zelve te gevoelen, dat men haar eere, en in haar eere de eere van haar Koning, aantast, en maken zich op, om tegenover deze aan-matiging van de Overheid, het haar door Christus toegewezen terrein te handhaven. Alleen maar, ook bij dit protest ontbreekt het vaak aan behoorlijke onderscheiding. Men kan en mag niet zeggen, dat de verzorging van armen en kranken onder heel het volk plicht der Kerk is. Dit ware haar een volstrekt onmogelijke taak opleggen, en het is alleen de schijngestalte der Volkskerk, die aan dit wanbegrip voedsel geeft. Zeer zeker, als heel het volk tot de Kerk van Christus behoort, dan moet ook de Kerk de verzorging van kranken en armen van heel het volk op zich nemen en alleen dragen. Men kan niet tegelijk deze twee doen: enerzijds de Volkskerk als een schijngestalte en voor onhoudbaar aanzien, en anderzijds verklaren dat de Kerken voor heel het volk te zorgen hebben. De Konink-lijke eere van Christus als zijnde Koning in zijn Kerk eischt alleen, dat allen die tot zijn Kerk als onderdaan behooren, dan ook door die Kerk in hun noodstand op afdoende wijze geholpen worden. Christus heeft als onze Koning alleen zijn onderdaanen zich ten eigen-dom gekocht. Dus behoort ook alles wat een lid der Kerk bezit, aan Jezus toe. Wie dit ontkent, zou Jezus' eigendom niet zijn. Over wat men bezit en int, is men alleen rentmeester onder zijn Koning. En nu is het de eere van onzen Koning dat al wie in zijn gemeente in nood verkeert of lijdt, door de andere leden, die van goeden stand zijn, onderhouden worden. Nooit mag dus een lid der Kerk genoodzaakt worden om buiten zijn Kerk hulp te zoeken. De leden der Kerk vormen ééne heilige familie, en het komt de eere der Kerk en de eere van haar Koning te na, dat een onderdaan van Jezus bij een persoon of bij een macht die buiten de Kerk staat, hulp zou moeten gaan zoeken. In de gemeenschap van goederen die in Jeruzalem intrad na den Pinksterdag, lag onbeheerschte overdrifving, maar ook zoo sprak er zich toch het besef in uit, dat de leden van eenzelfde Kerk van hun Koning saam de inkomsten ontvangen, waaruit allen leven moeten. Geen Kerk kan er dus meer van af met te bedelen; ze moet voorzien in den nood, en er zóó in voorzien dat er geen nood meer besta. En evenmin als de Kerk ooit haar armen naar het landsbestuur mag verwijzen, evenmin mag een lid der Kerk ooit bij het burgerlijk bestuur hulp gaan zoeken. De eere van Christus als onzen Koning verbiedt dit.

Is er nu over, en kan men nog meer doen, dan is er natuurlijk alles voor te zeggen, dat men zijn milddadigheid ook over de grenzen van zijn Kerk heen schuift, en ook anderen helpt; maar dit mag niet, eer in de Kerk zelve in allen nood der huisgenooten zij voorzien. Er moet voeding, er moet kleding, er moet woning, er moet verwarming voor allen zijn, ook in tijden van werkloosheid en ziekte. Ook de kranken der Kerk moet de Kerk zich daarom aantrekken. Met bedeeling is men er volstrekt niet af. De armen vereischen geheel bijzondere verzorging, en in den nood van de geininen die door de krank-heid van den broodwinner lijden, moet worden voorzien. Heerlijk is het daarom, dat men door wijkverpleging en anderszins ook dezen nood zich thans begint aan te trekken, maar 't is nog slechts een begin. De eere van onzen Koning eischt nog veel meer. Ieder moet weten, dat, als hij zich onder Christus als Koning plaatst, dan ook van Christuswege aller nood voorziening eischt. Hieruit volgt tevens, dat het Diaconaat voor de zoo ernstige vraagstaat, hoe de verzorging moet worden aangelegd, om toe te zien, dat men niet het pauperisme voede, en op den duur de gemeente uit den noodstand redde. Zelfs de tucht heeft hier in te grijpen, waar de nood door eigen schuld opkwam of voortduurt. De Diaconale zorg moet tevens een sociaal en zedelijk verheffend karakter dragen.

Hierbij is uiteraard particuliere liefdadig-heid allerminst uitgesloten. Men beoefent die van zelf in de familie, zoo er familie-leden zijn, die het noodige missen. Zoo doet men ook onder vrienden en bekenden. Gevaar duikt alleen op, zoo een particulier of zelfs een predikant er een private arm-verzorging gaat op na houden. De linker-hand mag niet weten wat de rechterhand

doet, en al die lijsten waarop men met naam en toenaam intekent, zijn in rechtstreekschen strijd met den regel dien onze Koning ons gesteld heeft. De collecte is en blijft de edelste, de meest Christelijke manier van geven. Dan geeft ge in den blinde en nie-mand weet wat ge doet. Ook moet het booze denkbeeld de wereld uit, alsof het een vernedering ware, van de Diaconie hulp te ontvangen. De Diaconie is de meest kiesche verstrekking van hulp in Jezus naam. Ze mag daarom niet worden gemaakt, en hoe meer ze zich van haar hoog karakter bewust wordt en haar Koninklijk ambt gelden laat, door alleen de geschikte personen in het ambt op te nemen, hoe beter ze den nood zal te keer gaan.

En vraagt men nu, hoe 't dan met de overigen moet, die buiten de Kerk staan, en toch hulp noodig hebben, dan luidt ons antwoord: Laat ook daar de Kerkieden helpen voor zooveel ze kunnen, maar niet voordat de behoefte leden der Kerk afdoende verzorging hebben gevonden; laat voorts vooral de goeuden die buiten de Kerk staan, doen wat ze kunnen op hun terrein; en blijft er dan nog nood over, dan, maar ook dan eerst trede het burgerlijk bestuur op, om die armen, die geen onderdaanen van onzen Koning zijn, in hun brandenden nood bij te springen. In Frankrijk hebben zich nu zeker acht miljoen personen van de Kerk afgescheiden en deszen staan buiten alle kerkelijk verband. Ook bij ons neemt dit aantal toe, en zal nog aldoor toenemen. De Volkskerk is en blijft een schijngestalte, die zich zelve oplost. En voor wie buiten de Kerk staat, kan de Kerk niet verantwoordelijk worden gesteld, en kunnen de leden der Kerk slechts in zooverre mee helpen zorgen, als eerst in den nood van alle onderdaanen van Jezus onzen Koning voorzien is, en voorzien op afdoende wijze. En daarom, in het Diaconaal beheer mende de Overheid zich nooit. Dit staat buiten haar. De Overheid mag hier alleen handelen van af het punt, waar de roeping der Kerk eindigt.

„De Heere heeft gegeven.“

En hij seide: „Naakt ben ik uit mijnner moeders buik geko-men, en naakt zal ik daerheen wederkeren. De HEERE heeft gegeven, en de HEERE heeft genomen; de naam des HEEREN sij geloofd. Job 1: 21.

Job's lot was hard, bitter hard. Hij was rijk van God met kinderen gesegeid. Hij had niet minder dan zeven zonen, en bovendien nog drie meisjes. De weelde van een riantal kinde-ren gaf hem een huislijk-patriarchaal leven in zeldzame levensvreugd. En dat te meer, daar hij een gegoed man was, groot bezitter in machtig landheer, zoodat 't zijn kinderen aan niets ontbrak. In blijdschap des barten groeiden ze op, en alzoo vestigden ze hun woning om Job's tente. Maar toen overkwam het Job, dat op één dag niet alleen al zijn bezit hem ontviel, maar, wat veel schrikkelijker was, dat al zijn tien kinderen door het instorten van een huis, op de jumerlijkste wijze het leven verloren, en eer de zon onderging, al zijn levensvreugd en al de weelde van zijn hart verwoest was. Ongeluk-bode na ongelukbode liep op zijn tentie toe. De kameelen waren geroofd, heel de schaaps-kool was door blizsemvuur vernield, de ezels en het rundvee waren door de Sabeers overrompeld, en toen nu die slag op alag inkomende jumer-tijdingen Job's hart reeds geheel onrustig hadden, toen kwam er dat bangste, dat bitterste nog bij: Al zijn kinderen, kinderen des doods! Niet één lief kind, niet twee of drie, geen al de schatten van zijn hart op één dag hem afgeschuurd, en dat zoo, dat ze niet eens den natuurlijke dood stierven, maar onder het instorten van zijn verpleet werden.

En wat deed toen Job? Al die booze berichten, van het rooven van zijn vee en van de vernieling van zijn eigendom had hij aangehoord met stille berusting. Het had hem zelfs geen krete van vertwijfeling ont-lokt. Eerst toen hem dat vreselijk geval van zijn tien kinderen bekend werd, toen stond hij op, en scheurde zijn kleed, en schoer zijn hoofd, en viel op de aarde, en boog zich neder. Hij voelde, hier had hij met zijn God te doen. En toen kwamen die woorden over zijn lippen, die een reeks van drieduizend jaren onder alle volk zijn uitgegaan, om ons het godvruchtig dragen van suik een leed voor ogen te stellen. „Naakt, zei hij, dat is, zonder iets te hebben of te bezitten, zonder kleed of goed of kind, zonder iets dan mijn broos lichaampje, ben ik uit mijnner moeders buik gekomen, en naakt, zal ik terugkeren. De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen. De naam des Heeren sij geloofd!“

En tot die betuiging kwam hij niet pas een week, een maand na zijn smartelijk verlies, niet pas 's avonds toen het hem 's middags was aangekondigd. Neen, die gelofte was het eerste woord dat zich uit het hart naar de lippen droog. Dat in-vrome woord was het onmiddellijk antwoord van Job aan den bode, die hem den dood van zeven zonen en drie